

Prof. Marek Leszek Kowalski

1952-2021

doktor habilitowany nauk medycznych, profesor zwyczajny Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, kierownik Katedry Immunologii Klinicznej i Mikrobiologii oraz Kliniki Immunologii, Reumatologii i Alergii, dyrektor Centrum Badań nad Zdrowym Starzeniem Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Wybitny naukowiec, lekarz, serdeczny człowiek, oddany pracy naukowej i dydaktycznej, nieprzerwanie motywujący i wspierający innych do pracy i rozwoju.

Specjalista chorób wewnętrznych, alergologii i immunologii klinicznej.

Był entuzjastą postępu w nauce, diagnostyce i terapii.

Optymistycznie patrzył na życie, będąc wrażliwym na piękno otaczającego świata.

Był i pozostanie cenionym autorytetem w nauce polskiej i światowej.

Prof. Marek Leszek Kowalski – wspomnienie

Marek Leszek Kowalski urodził się 30 czerwca 1952 r. w Tomaszowie Mazowieckim jako syn inż. Jana Kowalskiego – żołnierza AK i Janiny Kowalskiej. Tam też ukończył I Liceum Ogólnokształcące im. Jarosława Dąbrowskiego. W roku 1977 uzyskał dyplom lekarza na Akademii Medycznej w Łodzi (obecnie Uniwersytet Medyczny) i rozpoczął pracę w Klinice Pneumonologii i Alergologii Szpitala im. Norberta Barlickiego pod kierunkiem prof. dr hab. med. Jerzego Roźnieckiego. Od początku zyskał opinię wyróżniającego się asystenta, naukowca i cenionego przez pacjentów lekarza.

Właśnie w Szpitalu Barlickiego miałam przyjemność i zaszczyt współpracować z Panem Profesorem Kowalskim, a także z Jego żoną – prof. dr hab. med. Mariolą Śliwińską-Kowalską i Panią Profesor Janiną Grzegorzczuk. Nasza współpraca dotyczyła między innymi realizacji grantów Pana Profesora, które w latach osiemdziesiątych, czyli w latach wielkiego kryzysu, niezwykle trudno było nie tylko pozyskać, ale i realizować. Z tego okresu pochodzą nasze pierwsze wspólne publikacje.

Pracę Profesora miałam okazję obserwować przez prawie kolejne trzydzieści lat w Klinice Immunologii i Alergii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Centrum Kliniczno – Dydaktycznego przy ul. Pomorskiej 251, której kierownictwo objął w roku 1993.

W międzyczasie Prof. Kowalski doskonalił swój warsztat badawczy, odbywając liczne staże i szkolenia, zarówno krajowe i zagraniczne. Między innymi w roku 1985 pracował jako stypendysta w klinice profesora Barry'ego Kay'a w szpitalu Brompton w Londynie (*Department of Clinical Immunology and Allergy in London*). Następnie przez trzy lata od 1986 do 1988 roku był stypendystą fundacji Fogarty w Narodowym Instytucie Zdrowia w Bethesda w USA

(*National Institutes of Health, Bethesda, MD*), pracując w Sekcji Chorób Alergicznych pod kierunkiem profesora Michela Kalinera.

Stopnie naukowe

Profesor Marek L. Kowalski w roku 1982 uzyskał stopień doktora nauk medycznych na podstawie pracy pt. „Wytwarzanie tolerancji u chorych z nadwrażliwością na aspirynę”. Następnie, w 1990 roku otrzymał tytuł doktora habilitowanego za prace z zakresu neuroimmunologii. Jego nowatorskie badania koncentrowały się na wzajemnych oddziaływaniach między układem nerwowym a układem odpornościowym. Zaowocowały one pracą habilitacyjną pt.: „Neurogenne mechanizmy wzrostu przepuszczalności naczyniowej w skórze i w drogach oddechowych. Znaczenie dla patogenezy reakcji alergicznych” W pracy przedstawił wyniki badań dotyczących oceny reakcji przepuszczalności naczyniowej w skórze i aktywacji skórnych komórek tucznych, wywołanych stymulacją nerwów czuciowych przez kapsaicynę.

Z pewnością byłby bardzo poruszony, gdyby doczekał ogłoszenia nazwisk laureatów Nagrody Nobla'2021 z dziedziny fizjologii i medycyny, gdyż nagroda przyznana została za badania receptorów skóry aktywowanych przez kapsaicynę. Prawdopodobnie badania, które prowadził Profesor, w pewnym stopniu przyczyniły się do sukcesu tegorocznych Noblistów.

W roku 1996 Profesor Kowalski otrzymał tytuł profesora zwyczajnego nauk medycznych.

Dorobek naukowy

Bardzo liczne prace badawcze, empiryczne i wdrożeniowe Profesora Kowalskiego wniosły istotny wkład

w kreowanie nowoczesnej wiedzy i praktyki lekarskiej. W głównej mierze dotyczyły one patogenyzy i leczenia chorób alergicznych, astmy oskrzelowej, nadwrażliwości na niesteroidowe leki przeciwzapalne oraz diagnostyki i profilaktyki chorób alergicznych. W bazie bibliografii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi znajdują się 243 publikacje, których Profesor był autorem i współautorem.

O tym, jak wielki jest wkład Profesora Kowalskiego w naukę świadczy też ogromna liczba cytowań Jego prac naukowych – wiele z nich cytowano nawet po 200 razy. W 2020 roku Profesor Marek L. Kowalski znalazł się w prestiżowym gronie najczęściej cytowanych naukowców z całego świata. Lista ta opublikowana została przez Stanford University oraz firmę *SciTech Strategies*, na łamach czasopisma „*PLOS Biology*” wydawnictwa *Elsevier* [1].

Osiągnięcia Profesora w znacznym stopniu przenosiły się na prestiż i rangę Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, którego zawsze był „naukową ikoną”. Godny podkreślenia jest także Jego wkład w przygotowywanie i wydawanie materiałów dydaktycznych: serii książek o charakterze monografii i podręczników akademickich.

Praca lekarza

Profesor Marek L. Kowalski posiadał specjalizację w zakresie chorób wewnętrznych, alergologii i immunologii klinicznej. Był bardzo ceniony przez pacjentów za wnikliwość i serdeczną troskę.

Przez wiele lat był konsultantem wojewódzkim w dziedzinie alergologii.

Doceniał też znaczenie edukacji pacjentów. W ramach działalności Stowarzyszenia pomocy Chorym na Astmę i Choroby Alergiczne przez około dwadzieścia lat wspierał organizowanie „Pikników Alergologicznych” i „Akademii Alergii i Astmy dla Pacjentów”, a także kolonii i wczasów dla dzieci z astmą, podczas których dorosli chorzy, chore dzieci, a także ich rodziny mieli możliwość korzystać z wypoczynku pod opieką personelu medycznego. Edukacja pacjentów obejmowała specjalistyczne wykłady, warsztaty i zajęcia praktyczne dotyczące profilaktyki, leczenia i fizykoterapii chorób alergicznych i astmy [2].

Profesor śpieszył też z pomocą i był wsparciem dla nas – jego pracowników, gdy ktokolwiek, znalazł się w trudnej, czasem dramatycznej sytuacji zdrowotnej. Ze wzruszeniem wspominam jego troskę, gdy dowiedziawszy się o nagłej chorobie mojego małego synka, dzwonił w moim imieniu do lekarzy na oddział chirurgii Szpitala Dziecięcego przy ul. Spornej w Łodzi.

Rola redaktora i międzynarodowego eksperta

Profesor Marek L. Kowalski był założycielem i redaktorem naczelnym czasopisma „*Alergia Astma Immunologia – przegląd kliniczny*” oraz bogatej w tytuły serii wydawniczej książek o tematyce alergologicznej i immunologicznej. Pod Jego redakcją powstał podręcznik „*Immunologia Kliniczna*”. Był członkiem komitetów redakcyjnych kilku prestiżowych światowych czasopism, w tym: *Allergy* (2001-2009), *Allergy Asthma Immunology Research*, *Asthma Allergy Clinical Immunology*, *Allergy and Asthma Proceedings*, *Current Allergy and Asthma Reports*.

Był Prezydentem Polskiego Towarzystwa Alergologicznego oraz aktywnym członkiem Polskiej Akademii Nauk.

W latach 1998-2009 pełnił funkcję członka Komitetu Wykonawczego Europejskiej Akademii Alergologii i Immunologii Klinicznej (*European Academy of Allergy and Clinical Immunology EAACI*), był również skarbnikiem tego towarzystwa (2003-2009). W ostatnich latach pełnił istotną rolę w pracach Komitetu EAACI ds. Nomenklatury.

Był członkiem Rady Dyrektorów Światowej Organizacji Alergologii (2008-2011) oraz Przewodniczącym Rady ds. Komunikacji WAO.

Profesor Kowalski współpracował z prestiżowymi zespołami naukowymi z kraju i z zagranicy.

Jako ekspert uczestniczył w przygotowaniu wytycznych WAO, *ARIA*, *EPOS*, *GA2LEN* i innych.

Pełnił funkcję koordynatora projektu *HARC 7FP RegPot* (2013-2016). Był też partnerem w pięciu międzynarodowych projektach badawczych finansowanych przez UE (*EuroPrevall*, *FAST*, *Predicta*, *MedAll* i *iFAAM*).

Organizator konferencji

Organizacja sympozjów i zjazdów stała się wręcz pasją Profesora Marka Kowalskiego, a coroczne „Konferencje Naukowo – Szkoleniowe Alergia Astma Immunologia Kliniczna” (AAIK), organizowane w Łodzi we współpracy z Firmą *Mediton*, weszły na stałe do kalendarza spotkań naukowych.

Profesor organizował też liczne sympozja, w których uczestniczyli najwybitniejsi specjaliści. Zaproszenia do Łodzi chętnie przyjmowali znani polscy naukowcy, lekarze, a także zagraniczni naukowcy - nestorzy światowej nauki (i przyjaciele Profesora) z USA, Wielkiej Brytanii, Niemiec, Francji i innych krajów.

W 2009 Profesor piastował zaszczytną funkcję Prezydenta XXVIII Kongresu *EAACI*, który po raz pierwszy w historii, dzięki staraniom Pana Profesora, został zorganizowany w Polsce, w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie. Zgromadził on ponad 6200 lekarzy i naukowców ze 101 krajów świata. Nie byłoby to możliwe bez niekwestionowanego autorytetu Profesora Kowalskiego, rangi Jego prac badawczych i aktywności społecznej.

Zasługą Profesora były też niezwykle ciekawe wydarzenia artystyczne towarzyszące konferencjom, wielokrotnie z udziałem Jego najmłodszej córki Julii, ale też córki Katarzyny i syna Maćka. On sam także chętnie prezentował swoje talenty sceniczne np. śpiewał w duecie z tenorem Teatru Wielkiego w Łodzi - Kazimierzem Kowalskim, czy też tańczył poloneza wraz z zespołem Mazowsze podczas uroczystego otwarcia XXVIII Kongresu *EAACI*. Dzięki takiej oprawie artystycznej konferencje naukowe zyskiwały zupełnie wyjątkowy i niepowtarzalny charakter.

Animator działań organizacyjno-medycznych

Profesor wniósł wielki wkład nie tylko w działalność merytoryczną, ale i organizacyjną macierzystej uczelni, jak i Centralnego Szpitala Klinicznego w Łodzi.

Dzięki Jego staraniom i talentom organizatorskim powoływane zostały kolejne jednostki: Ośrodek Diagnostyki Leczenia Astmy i Alergii z jednodniowym oddziałem immunoterapii, następnie Poradnia Immunologii Klinicznej i Reumatologii. Szybko stały się one wiodącymi ośrodkami w kraju. Był też dyrektorem Centrum Badań nad Zdrowym Starzeniem Uniwersytetu Medycznego w Łodzi i ambasadorem *ECARF* czyli *European Centre for Allergy Research Foundation* (Fundacja Europejskiego Centrum Badania Alergii) [3].

Uruchamiał i sukcesywnie unowocześniał liczne pracownie w tym: pracownię diagnostyki alergologicznej, aeroalergenów, immunoserologii, hodowli tkankowych, immunologii wysiłku, immunologii molekularnej, immunologii transplantacyjnej z Łódzkim Ośrodkiem Dawców Szpiku oraz biobank.

Za swoją misję Profesor uważał też integrację polskich i zachodnich środowisk medycznych z lekarzami z krajów Europy Wschodniej. Co roku na łódzkie konferencje „Alergia Astma Immunologia Kliniczna” zapraszane było liczne grono lekarzy z Ukrainy, Białorusi, Litwy, Rosji i innych krajów byłego Związku Radzieckiego. Przez wiele lat umożliwiał ich przyjazdy, fundując specjalne granty edukacyjne.

W 2018 roku, w wyniku procedury konkursowej, Klinika Immunologii, Reumatologii i Immunologii Klinicznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, kierowana przez Profesora, otrzymała status Centrum Doskonałości w zakresie Alergologii i Immunologii Klinicznej, przyznany przez Światową Organizację Alergii (WAO), z siedzibą w Milwaukee, USA. W ten sposób nasza placówka stała się jednym z czternastu Centrów w Europie wyróżnionych tym tytułem [4].

Aktywność społeczna

Profesor chętnie angażował się też w działalność społeczną. Z Jego inicjatywy w 1993 roku powołane zostało Stowarzyszenie Pomocy Chorym na Astmę i Choroby Alergiczne [5]. Jako vice-Prezes aktywnie działał w nim aż do końca swojego życia. Był też Prezesem Polskiego Towarzystwa Alergologicznego w kadencji 2003-2006. Niezależnie od głównego nurtu zainteresowań, znajdował również czas na aktywności, związane z historią Polski. Działał jako założyciel i prezes Fundacji „Aurea Demokracja” (2003-2021).

Odnaczenia

Profesor Kowalski został uhonorowany kilkoma polskimi i międzynarodowymi nagrodami, w tym: Orderem Odrodzenia Polski, Medalem Purkiniego, Orderem *International Distinguished Fellowship Award of the American College of Allergy Asthma and Immunology*, a także Orderem Czeskiego Towarzystwa Immunologii Klinicznej i Alergologii. Został również honorowym członkiem dwóch towarzystw: Litewskiego Towarzystwa Alergologii i Immunologii Klinicznej oraz Węgierskiego Towarzystwa Alergologii i Immunologii [6].

Profesor jako Szef

Profesor był człowiekiem niezwykle pracowitym, wręcz nieustannie pochłoniętym pracą, bardzo wymagającym wobec siebie i nas - współpracowników. Mobilizował nas do pracy, do podejmowania kolejnych wyzwań. Bywał też krytyczny, czasem ostry. Częściej pogodny, opanowany, życzliwy, merytoryczny, skromny, gotowy nieść pomoc. Nieobce było mu także poczucie humoru. Zarażał nas swoim zapałem i wnikliwością. Wielu z nas pamięta szereg kreatywnych dyskusji, które inicjował na spotkaniach o charakterze naukowym i klinicznym. Bardzo dokładnie i wnikliwie czytał prace poddawane Jego recenzji. Wychwytywał błędy, wskazywał jak porządkować wyniki, nadając im sens i wskazując zależności.

Jego postawa zachęcała wszystkich do współpracy, ale i indywidualnego rozwoju naukowego. Jego inspirujące

wystąpienia i prezentacje na zebraniach, wykładach, konferencjach zawsze przyciągały chętnych do zdobywania wiedzy. Wypromował wielu naukowców. To wielkie osiągnięcie, zarówno w kształceniu studentów, kadr medycznych, jak i naukowych.

W ciągu swojej ponad czterdziestoletniej pracy lekarza i 28 lat pełnienia funkcji kierowniczych pozostawał wierny pasji naukowca, lekarza i wykładowcy, a także niestrudzonego nauczyciela, organizatora, mentora i menedżera. Priorytetowo traktował budowanie zespołu badawczego i czynienie z naszej Kliniki Immunologii i Alergii silnej placówki klinicznej i naukowej, szeroko współpracującej z zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Dzięki Jego wielokierunkowej współpracy możliwa była wymiana doświadczeń naukowych i dydaktycznych, wzrastała aktywność wielu środowisk w zakresie udziału w konferencjach naukowych, dzielenia się wiedzą i tworzenia więzi międzyludzkich.

Profesor okazał się także dobrym gospodarzem, dbającym o poprawę warunków pracy i wizerunek naszej jednostki. Jego wieloletnie, usilne starania, a wręcz determinacja w działaniach na rzecz poprawy warunków lokalowych, zostały uwieńczone spektakularnym sukcesem. Generalny remont całego budynku C5 – siedziby naszej Kliniki, poradni i jeszcze kilku jednostek Uniwersytetu Medycznego, zapewnił wszystkim pracownikom, pacjentom i studentom godne miejsca pracy, nauki i leczenia.

Zawsze dbał też o rozwój naukowy pracowników. Chętnie delegował nas na konferencje naukowe, stawiał wciąż nowe wyzwania, mobilizował do pozyskiwania grantów naukowych i udziału w międzynarodowych ramowych programach badawczych.

Możliwość współpracy z Profesorem Kowalskim uważamy za wielki zaszczyt. Zawsze czuliśmy respekt i liczyliśmy się z Jego zdaniem. Byliśmy pod wrażeniem Jego pasji i entuzjazmu dla badań i dyskusji naukowych. Emanował pozytywną energią.

Był też niestrudzonym podróżnikiem. Bardzo często przychodził do pracy z walizką wprost z lub na lotnisko, bezpośrednio po lub przed wyjazdem na konferencje międzynarodowe, czy spotkania, które owocowały wieloma udanymi grantami i projektami.

Był znany i ceniony w środowiskach naukowych za granicą. Ciągle w pamięci mam dosyć zabawną sytuację, kiedy podczas konferencji EAACI w Wiedniu rozmawiałam w kulisach z nowo poznaną uczestniczką kongresu. Zapytała mnie z jakiego kraju pochodzę. Kiedy odpowiedziałam, że z Polski, odpowiedziała z dumą: „Ja znam dwa polskie słowa.” Jakie to słowa? – zapytałam z ciekawością i pewną dozą niepokoju? Te dwa słowa to: „Marek Kowalski” – odpowiedziała ze szczerym uśmiechem. Była bardzo mile zaskoczona kiedy powiedziałam jej, że należę do grona pracowników Profesora Marka Kowalskiego. Uściskała mnie i pogratulowała mi Szefa – człowieka wyjątkowo szanowanego w gronie światowych naukowców.

Jako współpracownicy czujemy się zaszczytzeni, że zaprosił nas do swojego zespołu, że mogliśmy pracować z Profesorem. Bez niego, bez naszej współpracy, nasze życie nie byłoby takie samo.

Profesor prywatnie

Profesor był oddanym mężem Prof. dr hab. med. Marioli Śliwińskiej – Kowalskiej i ojcem czwórki dzieci Katarzyny Pi-

sarskiej, Tomasza, Macieja i Julii Kowalskich, a także dziadkiem dziewięciorga wnucząt.

Spółeczność Polski i świata straciła niezwykle aktywnego naukowca. Serdeczne wyrazy współczucia kierujemy do najbliższej rodziny - osieroconej zbyt wcześnie żony Marioli, dzieci i wnucząt. Mamy świadomość, że Jego, ale i nasze sukcesy zawodowe w znacznym stopniu zawdzięczamy Jego bliskim, ich postawie wsparcia, atmosferze życzliwości, zrozumienia i odciążania w wielu powszednich sprawach życiowych.

Profesor zmarł 22 czerwca 2021 w Łodzi, na osiem dni przed swoimi 69 urodzinami, zostawiając po sobie wielką pustkę i żal, nie tylko w gronie najbliższych, ale także wśród ogromnej rzeszy współpracowników, naukowców,

pacjentów, dla których zawsze starał się szukać rozwiązań, nawet w przypadku trudnych i skomplikowanych schorzeń. To była bardzo bolesna, przedwczesna śmierć człowieka w pełni aktywnego w swojej pracy naukowej i zawodowej.

Profesor był nie tylko lekarzem, naukowcem i wykładowcą, ale także wielkim patriotą, miłośnikiem historii Polski, polskiej przyrody, muzyki i literatury. Swoim życiem i pracą zasłużył, aby zaliczyć go do grona wielkich osobowości Łodzi, Polski i świata. Jego dorobek będziemy chcieli rozwijać w kierunkach jakie wdrożył i wypromował, bo dla nas – Jego uczniów był wzorem godnym naśladowania i takim pozostanie w naszych wspomnieniach, w naszych myślach i sercach.

- Był Członkiem zarządu *European Academy of Allergy and Clinical Immunology EAACI* (1998-2009)
- Był Skarbnikiem EAACI (2003-2009)
- Był członkiem *Board of Directors, World Allergy Organization (WAO)* (2008-2011), przewodniczącym *WAO Communication Council i World Allergy Week Steering Committee*.
- Pełnił funkcje Członka międzynarodowych rad ekspertów (*m.in. ARIA, EPOS, GA2LEN, WHO, WAO oraz EAACI*).
- Był konsultantem krajowym ds. alergologii.
- Był prezydentem PTA (2003-06).
- Zasiadał w radach redakcyjnych kilku międzynarodowych czasopism polskich i międzynarodowych: „*Allergy*” (2001-2009), *Allergy Asthma Immunology Research, Asthma Allergy Clinical Immunology, Allergy and Asthma Proceedings, Current Allergy and Asthma Reports „Current Allergy and Asthma Reports”*
- Był też założycielem i redaktorem czasopisma „*Alergia, Astma, Immunologia*” (1996-2021), a także organizatorem dwudziestu konferencji naukowo szkoleniowych w Łodzi (2001-2021).
- Był organizatorem i prezydentem europejskiego *XXVIII Kongresu EAACI* w Warszawie (2009).
- Był realizatorem i partnerem wielu projektów badawczych, w tym 6 i 7 Programu Ramowego UE (*EuroPrevall, Predicta, Medall, Fast, iFAAM*), koordynatorem projektu „*Healthy Ageing Research Center*” (2013–2016)
- Był także członkiem założycielem i wiceprezesem Stowarzyszenia Pomocy Chorym na Astmę i Choroby Alergiczne w Łodzi [7] i ambasadorem *ECARF* w Polsce [8], a także Dyrektorem Centrum Badań nad Zdrowym Starzeniem.
- Był założycielem i prezesem Fundacji „*Aurea Democratia*” (2003-21).
- Należał do znakomitego grona naukowców Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, najczęściej cytowanych na świecie, co zostało docenione przez Stanford University, oraz firmę *SciTech Strategies*, na łamach „*PLOS Biology*” wyd. *Elsevier*.
- Był współautorem kilku patentów

Barbara Majkowska - Wojciechowska

Piśmiennictwo

1. Ioannidis JPA, Boyack KW, Baas J (Updated science-wide author databases of standardized citation indicators. *PLoS Biol.* 18(10): 2020). e3000918. <https://journals.plos.org/plosbiology/article/file?id=10.1371/journal.pbio.3000918&type=printable>
2. http://immunologia.umed.pl/data/accounts/877c345a-ea37-471d-9803-abb80b7e71cb/poster1a_01-01_2018.pdf
3. <https://www.ecarf.org/en/>
4. Klinice Immunologii Reumatologii i Alergii przyznano status Centrum Doskonałości Światowej Organizacji Alergii (WAO). Informacja o działalności Kliniki znajduje się na stronie WAO: <http://www.worldallergy.org/wao-centers-of-excellence/europe/medical-university-of-lodz>
5. Majkowska-Wojciechowska B. Stowarzyszenie Pomocy Chorym na Astmę i Choroby Alergiczne w Łodzi - wiele lat aktywnej troski o poprawę jakości życia chorych i ich rodzin (1993-2011). *Alergia Astma Immunologia* 2011, 16: 151-157.
6. <https://www.eaaci.org/outreach/340-resources/grants-a-awards/awardees.html>
7. <http://immunologia.umed.pl/data/accounts/877c345a-ea37-471d-9803abb80b7e71cb/Stowarzyszenie%20document.pdf>
8. <http://web.archive.org/web/20160407115851/http://alergologia.org/alergolodzy/613-marek-kowalski>